

A ORIENTACIÓN PARA A ELECCIÓN DE CARREIRA

Mª Luisa Rodicio García

INTRODUCCIÓN

No ensino, atopámonos nun momento no que xa se acadaron as cotas de escolaridade polas que se viña loitando desde hai anos, de maneira que superado este problema da *cantidade*, as miradas vólvense cara ó tema da *calidade*. A escolarización chegou a tódolos sectores da poboación, ampliouse o número de centros educativos, que se dotaron de maiores e mellores infraestructuras e recursos e, no Ensino Superior, puxéronse en marcha novas titulacións. Pero a todas estas melloras estruturais non as acompañaron outros cambios internos substanciais (melloras nos procesos de ensino-aprendizaxe, maior formación do profesorado, existencia dunha axeitada orientación educativa e vocacional concorde cos tempos de cambio en que vivimos, etc.), polos que se poderían optimizar eses recursos que tanto esforzo económico e humano supuxeron.

Por todo isto, pódese dicir que acadar unha meta non foi máis ca da-lo primeiro paso cara á consecución da seguinte. Isto supón que non abonda con amplia-lo mapa de titulacións, por exemplo, se non se fai un esforzo por orienta-los primeiros destinatarios das mesmas, os alumnos, para que sexan quen de facer fronte a unha oferta cada vez maior.

Conforme se van ampliando as opcións polas que pode e se ten que decantar un alumno ó remata-lo Ensino Secundario, dificultase moito máis a súa toma de decisións, sobre todo cando non conta cos elementos de xuízo necesarios para optar por unha cousa ou outra. É dicir, na liña do exposto no parágrafo anterior, canta máis sexa a diversidade de estudos e a complicación do mundo profesional, máis se precisa tamén dunha axuda que oriente a toma de decisións.

Cando un alumno remata o Bacharelato coa idea de continuar estudiando e chegar á Universidade, ignórao case todo acerca das carreiras que *pode* cursar.

Subliñamos o de “pode” porque non só nos estamos referindo ó feito de coñecer ou non os estudos que se ofertan no seu contorno máis próximo (falta de información), senón tamén a que, na maioría dos casos, se descoñecen as propias calidades e intereses persoais (falta de orientación), factores ambos necesarios para unha elección correcta.

Como sinalan algúns estudiosos do tema, non se forma os alumnos para que poidan reflexionar e elixir sobre a base do coñecemento de si mesmos, e do coñecemento das opcións educativas e profesionais existentes no seu contorno (Hayes e Hopson, 1982).

Realizáronse moitas investigacións sobre o que acontece cos alumnos despois que, superadas as Probas de Aptitude e Acceso á Universidade, acceden a un centro universitario (Escudero, e outros, 1981; Aguirre, 1984; Tourón, 1984; Hosford, e outros, 1984; Escudero, 1986; González Tirados, 1989; Rodicio, 1991, 1993). En todas elas se entrevé o pouco coñecemento que existe entre os alumnos dos primeiros anos de carreira sobre os estudos nos que se matricularon.

Esa falta de información trócase, na maioría dos casos, en descontento co que están a facer, xa que non é o que esperaban nin satisfai as súas

expectativas. Algúns alumnos seguen adiante, aínda sabendo que nunca traballarán naquilo para o que se están a preparar, non soamente porque estea mal o mercado de traballo e haxa que agarrarse ó que se poida, senón porque non lles gusta o que fan; pero continúan, para evitar sentirse fracasados (aínda que o son), por presións familiares, de amigos, etc. Outros alumnos deciden abandona-los estudos que cursan e, quizais, “proban” noutros.

Unha mostra disto último que estamos a dicir son as enormes taxas de abandono que se producen na Universidade nos primeiros anos da carreira. Nunha investigación que realizamos na Universidade de Santiago confírmase este feito, aínda que esas taxas de abandono -producido nos dous primeiros anos de carreira- varían en función dos estudos considerados, e son dun 45,6% nos alumnos que acceden a unha carreira de Ciencias Exactas, e dun 37,92% nos alumnos que cursan carreiras como Medicina, Farmacia, Bioloxía, Veterinaria ou Odontoloxía (M.L.Rodicio, 1993).

Non é o fin do noso traballo indagar cales poden se-los factores que levan a miles de alumnos ó abandono dos estudos; pero, si, parécenos axeitado sinalar que a existencia dunha boa información e orientación profesional -sen se-la panacea que resolve tódolos males do sistema- é a primeira medida para minimiza-los “fracasos”, e axuda a paliar, grandemente, o desencanto e a

insatisfacción que produce decatarse de que o que estou facendo “non é o meu”, ou “pensei que era outra cousa”, frases que na actualidade se oen e das que todos somos un pouco corresponsables.

Na actualidade considérase que a orientación é unha parte integral do sistema educativo, favorecedora dunha realización óptima do individuo tanto no seu proceso instructivo coma persoal. A orientación debe axuda-lo alumno a realizar unha elección -a que ten que ver co seu futuro profesional-, que se ha de ir perfilando ó longo de tódolos anos de permanencia do alumno na institución escolar, a través da busca da maior concordancia posible entre as súas actitudes, capacidades, intereses, etc., e as destrezas necesarias na actividade laboral que decida realizar.

Despois desta introducción, reflexionaremos sobre a madurez vocacional e a elección de carreira; a continuación, referirémonos ós factores que inciden na toma de decisións a nivel profesional, e finalizaremos con algunhas consideracións sobre a *información* como un elemento fundamental no proceso da toma de decisión, que servirán de introito á información sobre as diferentes titulacións existentes na nosa Comunidade Autónoma, que se recolle neste número monográfico da *Revista Galega do Ensino*.

A MADUREZ VOCACIONAL E A ELECCIÓN DE CARREIRA

Cando se fala de elección vocacional ou elección de carreira, debemos entender algo máis ca ese momento puntual da matriculación dun alumno no centro da súa elección.

Pola contra, a elección vocacional é un proceso no que interveñen, ademais do individuo, outros factores externos (familia, amigos, nivel económico, cultura, historia...) e que se desenvolve ó longo de varios anos, debido ás pequenas decisións que cada persoa vai tomando.

Polo tanto, podemos dicir que a elección vocacional é un proceso reflexivo parello ós estadios evolutivos polos que vai atravesando todo ser humano, o que leva a que, a medida que vai pasando o tempo, as ideas acerca das profesións e de un mesmo vaian sendo cada vez máis realistas e que, polo tanto, poidamos ir establecendo pontes entre o que somos e aquilo ó que aspiramos, e nos decatemos do que implica e esixe unha profesión.

Estes diferentes estadios ou etapas polos que toda persoa debe pasar para acadalo que se denomina *madurez vocacional*, correspóndese cunha determinada idade cronolóxica e, polo tanto, cun determinado nivel educativo. Así, a maioría dos estudiosos do tema sitúa entre os 6 e os 11 anos -idade á que un alumno cursa os cinco primeiros anos de Primaria- un período denominado de *fantasía*, no que os

intereses profesionais non son en realidade máis cá resposta a intereses momentáneos que co tempo irán cambiando. Prodúcese, así mesmo, un *mimetismo*, unha imitación dos roles adultos, ó carecer dun criterio propio; e o suxeito actúa a base de impulsos (véxase Figura 1).

Dos 11 ós 18 anos -idades nas que se cursan o derradeiro ano da Primaria, a Secundaria Obrigatoria e o Bacharelato-vívese un período de *tento*, no que as previsións de futuro están mediatizadas por aptitudes e valores, e no que non se ten moito en conta a realidade. Algúns autores consideran que a metade desta etapa (dos 11 ós 14-15 anos) está aínda incluída no período de fantasía; e o resto (dos 15 ós 18 anos), no que denominan etapa de exploración (Super, 1963).

Outros autores prefiren falar de *afección indiferenciada*, para referirse á etapa na que os desexos se consolidan en afeccións con pouco fundamento na realidade, simplemente baseadas no atractivo da actividade, para chegar a unha *iniciación* ou *tento* de certas formas de actividade (Secadas, e outros, 1972).

De calquera maneira, todos coinciden en recoñecer que no período citado o suxeito vai incorporando elementos de xuízo sobre o seu futuro profesional, relacionados cos seus intereses, capacidades e valores.

Finalmente, dos 18 anos en diante -idade á que o alumno ingresa na

universidade- situámonos nun *período realista*, no que o suxeito é quen de definirse claramente e de pór en marcha a decisión tomada. Prodúcese así unha *autoimplicación* do suxeito para atopar unha ocupación concorde coas súas capacidades, aptitudes, intereses, afeccións, etc.

Será desde este momento cando se poida falar de axuste profesional ou etapa de afirmación, como se recolle na Figura 1.

Tendo como referente estas etapas anteriormente descritas, podemos dicir que é no período de *tento* cando o alumno está máis necesitado de orientación, debido a que:

a) É o momento no que persoalmente non está maduro para tomar decisións profesionais por si mesmo.

b) É cando se ve na obriga de elixir-la carreira que vai cursar e que marcará o seu futuro, tanto persoal coma profesional.

Existen diferentes teorías ou modelos para orientarse na elección dunha carreira. Non imos falar delas, pois non é o obxecto deste artigo, pero faremos algunhas consideracións sobre isto, que nos indicarán cales son os factores que inciden nesa toma de decisións, dos que falamos a seguir.

Para orientar na elección de carreira pódense adoptar catro

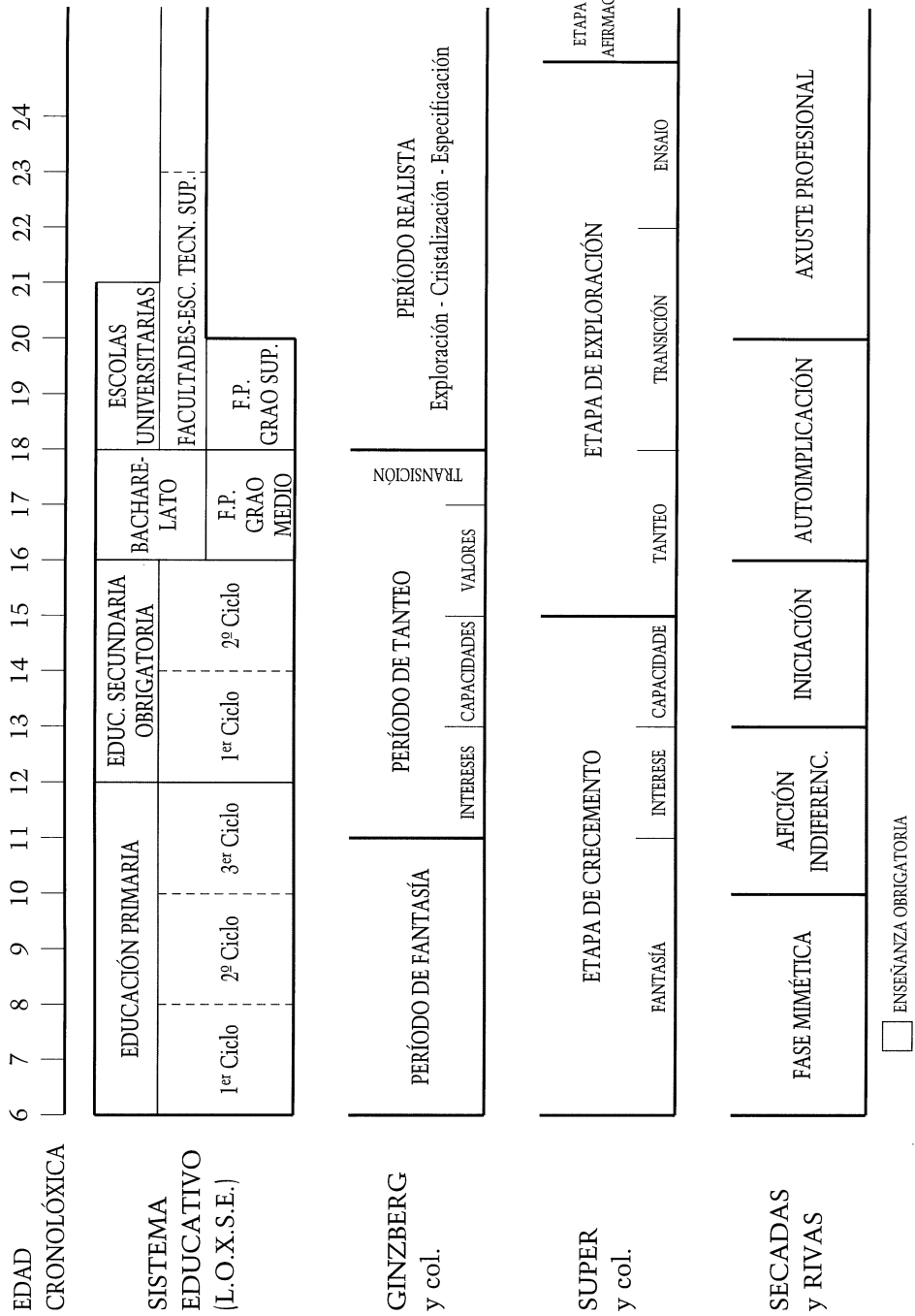

Figura 1. Correspondencia entre idade cronológica e etapas do desenvolvimento da decisão vocacional.

perspectivas distintas, non excluentes entre si (Osipow, 1991):

1) A que fala de que é posible facer cadra-las habilidades e os intereses dos individuos coas oportunidades que se lles presentan a nivel profesional (teoría dos trazos factoriais).

2) O que condiciona grandemente as eleccións vocacionais é o contexto e as circunstancias do individuo. Este ten que adquiri-las técnicas necesarias para enfrontarse cos factores ambientais (a socioloxía e a elección de carreira).

3) O que importa é que o alumno chegue a coñecerse a si mesmo (teoría sobre o concepto de si mesmo) e, para isto, débese ter en conta que:

a) Todo individuo, a medida que se desenvolve, vai acadando un concepto máis claro de si mesmo.

b) Ante unha elección de carreira, o suxeito compara a imaxe social que ten da mesma coa imaxe que posúe de si mesmo.

c) A decisión para cursar unha determinada carreira será tanto máis axeitada canto máis se aproximen o concepto que ten de si mesmo quen toma a decisión e o concepto vocacional da carreira que elixe.

4) Ó falar da elección de carreira, téñense que ter en conta non só as necesidades que rexen á hora da elección e as tipoloxías de personalidade

asociadas a cada unha delas, senón tamén os factores de personalidade implicados na elección e a satisfacción que se sente dentro dela (elección vocacional e as teorías da personalidade).

É evidente que estas perspectivas non son excluentes senón que, en realidade, interactúan. Cando un suxeito elixe, por exemplo, cursa-la carreira de arquitectura, na súa decisión pode estar influíndo, ademais do seu interese e capacidades para o desenvolvemento desta profesión, o feito de que seu pai fose arquitecto e, polo tanto, desde cativo “mamase” a esencia desta actividade laboral.

A seguir, referímonos precisamente a estes factores que están na base da toma de decisións e que, segundo o exposto, abranguen desde factores externos á persoa ata factores inherentes á mesma.

A DECISION VOCACIONAL: FACTORES DETERMINANTES

Quizais, segundo xa vimos, a principal dificultade dun alumno no momento de tomar decisións se deba a que o ten que facer cando aínda non conta coa *madurez vocacional suficiente*.

O alumno adolescente atópase con tanta diversidade de opcións que non alcanza -por carecer dos elementos necesarios para facelo- a tomar unha decisión axeitada, e déixase levar polo

máis inmediato, por aquilo que lle vai proporcionar maiores beneficios en menos tempo (énfase no económico), sen advertir que, neste caso, poucas veces se vai dar unha realización persoal e unha satisfacción laboral.

Ademais da confusión xerada no alumno polas múltiples posibilidades que se lle presentan, conta tamén toda unha serie de factores que, desde o propio alumno ou desde o medio máis próximo, está exercendo unha forte influencia sobre el no momento de tomar unha decisión, ó que xa aludimos cando falamos das perspectivas que se poden adoptar á hora de orientar para a elección de carreira.

É preciso identificar eses factores determinantes da decisión vocacional, para poder explicar determinadas manifestacións dos alumnos e axudalos a coñecer aquelas variables que inciden, ou que poden incidir, na toma de decisións sobre o que constitúe o seu proxecto persoal.

Trátase, simplemente, de que o suxeito que ten que realizar unha elección saiba, en todo momento, a que criterio responde esa elección, e así asuma plenamente as consecuencias da decisión tomada.

Podemos sinalar como *determinantes da decisión vocacional* os seguintes (Castaño López-Mesas, 1983):

- a) Determinantes situacionais
- b) Determinantes persoais

- c) Personalidade individual
- d) Probabilidade de éxito

Dentro de cada un destes epígrafes atópase toda unha serie de factores que está incidindo na decisión tomada por un suxeito, e que presentamos na figura 2 :

a) Os determinantes situacionais

Todo suxeito está inserto nun contexto e exposto a unha determinada situación ambiental que condiciona moito as súas actuacións. Esta situación ambiental é diferente en función dunha serie de factores, tanto naturais coma sociais.

En relación cos determinantes naturais, o feito de nacer nun país, rexión ou concello determinado condiciona a elección profesional, porque as posibilidades e oportunidades varían, polo menos inicialmente. Sempre sorprenderá menos que un adolescente asturiano se queira dedicar á minería ca que o queira facer un que vive nun pobo dunha ría galega.

En relación cos determinantes sociais, temos outro feito. Cando un alumno decide matricularse nunha carreira pódoo facer, simplemente, porque o centro no que a vai cursar está próximo ó seu domicilio habitual e, polo tanto, non necesitará facer esforzos adicionais -de índole económica, fundamentalmente-, que non sempre se poden realizar.

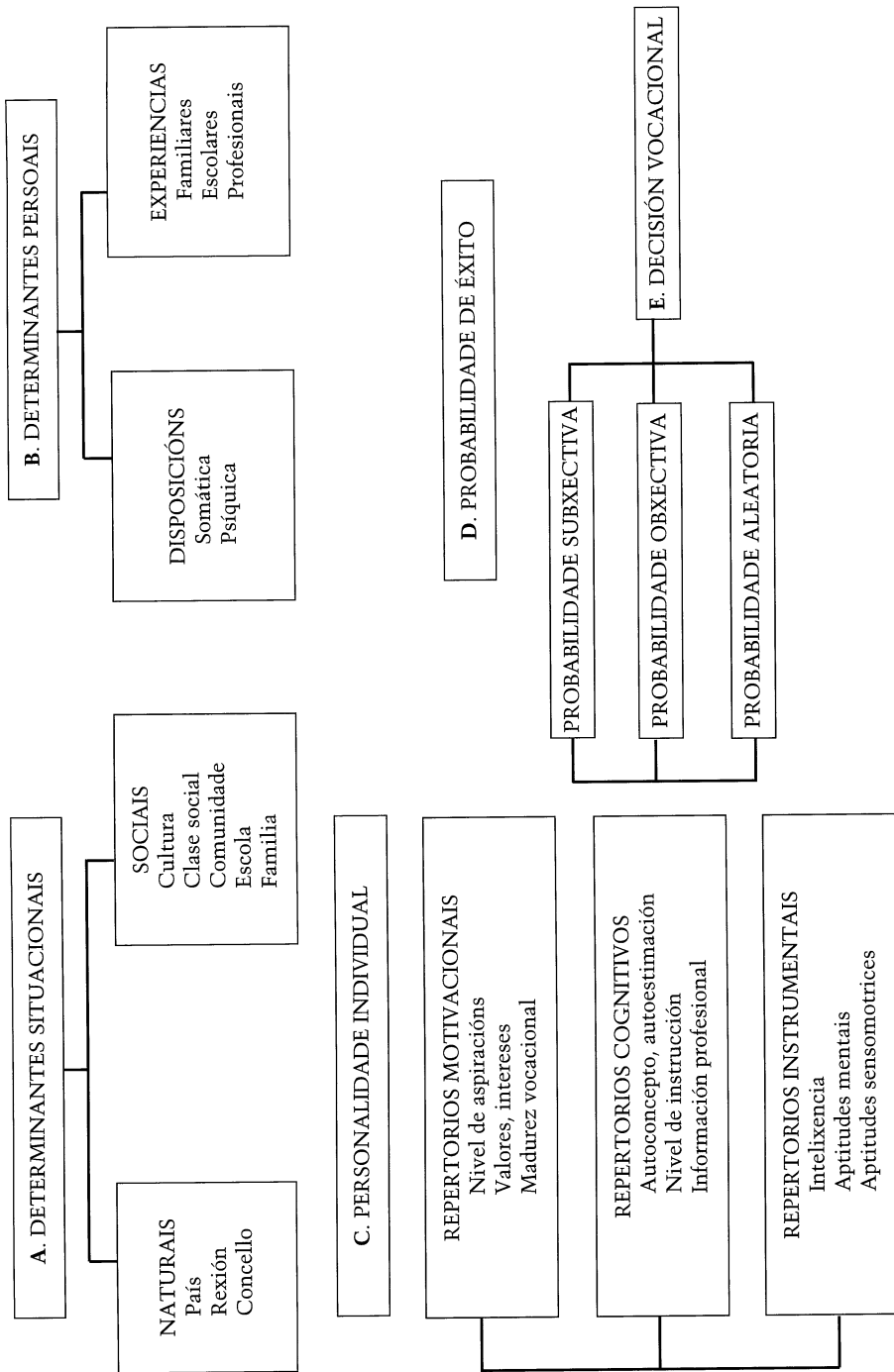

Figura 2. Determinantes da decisión vocacional (Castaño López-Mesas, 1983, 76)

É este un determinante social de primeira magnitude, que ten moito que ver coa clase social. Volveremos a isto cando falemos da familia.

Outro factor situacional-social fundamental é a *escola*. Nela os alumnos pasan moitas horas da súa vida infantil e xuvenil e, consecuentemente, a influencia desta sobre as súas motivacións e intereses profesionais vai ser moi importante.

En función, por exemplo, do nivel de estudos que o alumno acade, poderá inclinarse por unhas carreiras e ir prescindindo doutras.

Así mesmo, as expectativas que a escola, xunto coa familia e o grupo de amigos, crea en relación co mundo profesional é fundamental. Na medida en que se dea unha educación sexista, na que diferenciemos claramente as profesións propias dos homes e as propias das mulleres, estaremos "matando" vocacións ou desviándoas cun criterio equivocado.

Xa mencionamos en parágrafos anteriores a familia, que é o primeiro axente de socialización de todo individuo.

A profesión dos pais condiciona dalgún modo o futuro profesional dos seus fillos, por varias razóns:

- Un determinado nivel profesional supón unha posición económica.

- Amplía/restrinxo o universo de estímulos que recibe o individuo.

- Posibilita/impide o contacto con determinadas experiencias persoais e profesionais.

b) Os determinantes persoais

Cada individuo, desde que nace ata que se converte en adulto, está en contacto cun medio, pero, en función da súa disposición persoal, irá configurando a súa personalidade de forma diferente a como o poida facer outro suxeito sometido ós mesmos estímulos ambientais, ata que, cando chegue a un punto do seu desenvolvemento, sexa quen de influír nese medio. É así como o carácter dunha persoa, o seu tesón para a consecución dunha meta, pode permitir superar tódolos obstáculos, por moitos que estes sexan, e converterse no mellor predictor do seu propio éxito.

c) Personalidade individual

Baseándonos no anteriormente dito, podemos afirmar que todo suxeito posúe unha personalidade que se manifesta, tal como se recolle na figura 2, a través de:

- 1) O repertorio motivacional
- 2) O repertorio instrumental
- 3) O repertorio cognitivo

Polo tanto, é importante destacar que o nivel de aspiracións, os valores, os intereses, as aptitudes, o coñecemento de un mesmo, o nivel de instrución, o nivel de información, etc., van estar

determinando a decisión que o suxeito tome.

Un exemplo disto, en relación cos valores, é que se o que máis valora unha persoa é gañar moito diñeiro, esta optará por aqueles estudos dos profesionais que ingresen altos soldos; mentres que aquel que o que valora é prestar algún tipo de axuda, elixirá outra carreira.

Hai que ter en conta que os valores van cambiando a medida que a persoa vai madurando, e que o momento no que un suxeito ten que tomar unha decisión deste tipo -final da Secundaria- quizais sexa tamén o momento no que os valores se atopan nel máis inestables, polo que precisa moita axuda para poder aclarar-los seus propios conflitos e elixir algo que o encha realmente, e non momentaneamente. Sobre isto queremos citar unha investigación de Miller (1956); nesta obsérvase que, cando o suxeito aínda non posúe unha elección vocacional clara, o valor que prima é o de seguridade; mentres que, cando xa existe unha elección definitiva, valórase máis a satisfacción vocacional.

d) Probabilidade de éxito

A confianza dunha persoa para a consecución dunha meta é un factor determinante para poder alcanzala. O que esixe coñecer moi ben as propias actitudes, capacidades, etc., así como a profesión á que un se ha de dedicar. Da confluencia de ambas informacións debe nacer a decisión.

Como vemos, son múltiples os factores que están incidindo sobre unha persoa á hora de realizar unha elección profesional. Todos estes determinantes non son excluíntes, senón que interactúan na persoa, á que lle producen conflitos e desorientación, que deben ser contrarrestados coa axuda específica adaptada a cada momento do desenvolvemento da mesma.

A INFORMACIÓN: PRIMEIRO PASO DA TOMA DE DECISIÓN

Parece obvio pensar que ante calquera toma de decisión o primeiro que necesitamos é ter información, á que xa nos referimos anteriormente neste artigo.

A información que se lle dea a un alumno ten que ser de diferente índole, e presentar distintos niveis de profundidade, segundo a situación e o nivel educativo nos que cada un se atope. Ó alumno que estea próximo a acceder á Universidade, e que necesita tomar unha decisión a nivel vocacional, élle imprescindible coñecer tódalas posibilidades que se lle ofrecen e ás que deberá optar.

Despois de coñecidas, e xa a nivel individual, comezará a operar toda esa serie de condicionantes, a que xa brevemente nos referimos antes.

De como realice o alumno a elección final e definitiva, dependerá o seu futuro profesional, que resultará

tanto máis satisfactorio canto mellor se “barallaxen”, examínen e puxesen en harmonía tódalas posibilidades e limitacións coas que, antes da elección, contaba o suxeito; e que se reducen fundamentalmente a catro aspectos, presentes en tódolos programas encamiñados a educar na toma de decisións a nivel profesional, que son estes:

a) Coñecemento de un mesmo: Como eu son e cales son as miñas expectativas de futuro.

b) Coñecemento das posibilidades, en canto a estudos e profesións, que lle ofrece o contorno.

c) Coñecemento dos estudos e profesións cun nivel mínimo de profundidade, maior naqueles casos que máis interesen.

d) Ser quen de pór en relación, mediante unha profunda reflexión, os apartados *a* e *c*.

Son os profesionais da educación, en xeral, e os que traballan cos alumnos que estean próximos a acceder á Universidade, en particular, os que teñen que axudalos a coñecer de forma activa -e non como simples receptores de información- as posibilidades profesionais sobre as que, nun futuro inmediato, van ter que tomar unha decisión.

A orientación profesional redúcese, desde hai anos, a informar e

dar consello; pero isto, por moi ben planificado que estea, presenta algunhas limitacións (Mª Luísa Rodríguez Moreno, e M. Gras Tornero, 1986):

- A información é estática e pasiva e dáse segundo a perspectiva que do mundo do traballo teña o conselleiro.

- O alumno que tome decisións seguindo os consellos dun terceiro identificarase menos coas súas propias decisións e esforzarse menos na profesión que elixise.

Trátase, como xa dixemos na introducción, de que o alumno aprenda a tomar decisións dentro dun proceso de desenvolvemento individual e contextualizado; é dicir, mediante experiencias enriquecedoras e que realmente amplían o seu nivel de coñecemento sobre os diferentes estudos e profesións.

Os programas de intervención a este nivel poden favorecer e anticipar os procesos de desenvolvemento e maduración a nivel profesional, e axudar, así, á toma de decisións, segundo o vimos no apartado anterior.

Como conclusión, diremos que hai que ser conscientes de que elixir unha profesión non é algo que se deba deixar en mans do azar, xa que non é un xogo; así que temos que facer unha elección dunha forma meditada.

BIBLIOGRAFÍA

- Aguirre, I. (ed.) (1984): *La Selectividad a debate*, Servicio de Publicaciones de la Universidad Autónoma de Madrid, Madrid.
- Castaño López-Mesas, C. (1983): *Psicología y orientación vocacional*, Marova, Madrid.
- Escudero, T., e outros (1986): *Selectividad y rendimiento académico en la Universidad. Condicionantes psicológicos, sociológicos y educacionales*, ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.
- (1986): *Seguimiento a la Selectividad universitaria*, ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.
- Ginzberg, E., e outros (1951): *Occupational Choice*, Columbia University Press, New York.
- González Tirados, R.M. (1989): *Análisis de las causas del fracaso escolar en la Universidad Politécnica de Madrid*, CIDE, Madrid.
- Hayes, J., e B. Hopson (1982): *La orientación vocacional en la enseñanza media*, Oikos-Tau, Barcelona.
- Hosford, e outros (1984): "Academic criteria, experiential background, and personal interviews as predictors of succes in a counselor education program", *Counselor Education and Supervision*, pp. 23, 268-275.
- Miller, C.H. (1984): "Occupational choice and values", *Personnel Guidance Journal*, pp. 35, 244-246.
- Osipow, S.H. (1991): *Teorías sobre la elección de carreras*, Edit. Trillas, México.
- Rodicio García, M^aL. (1991): *Avaliación da Proba de Selectividade na Universidade de Santiago de Compostela*, ICE da Universidade de Santiago, Santiago.
- (1993): *El acceso a la Universidad en Galicia: Análisis de las disfuncionalidades de la Prueba de Selectividad y alternativas*, Tese de doutoramento (no prelo).
- Rodríguez Moreno, Mª L., e M. Gras Tornero (1986): *Modelos de orientación profesional en el aula*. Oikos-Tau, Barcelona.
- Secadas, F., e F.Rivas (1972): "Aspecto evolutivo de la vocación", en *Actas del V Congreso Nacional de Pedagogía*, pp. 107-109, Madrid.
- Super, D. E., e outros (1963): *Career Development: Self-Concept Theory*, College Entrance Examination Board, Nueva York.
- Touron Figueroa, J. (1984): *Factores del rendimiento académico en la Universidad*, Edit. Universidad de Navarra, Navarra.